

Szakpolitikai ajánlások a PolRom projekt alapján

PolRom: Tudományosan megalapozott hatékony antidiszkriminációs intervenciók fejlesztése a romaellenesség csökkentésére a jelenlegi politikai viszonyok között

A 2020-2030-as új Európai Unió Romastratégia céljait a romák **EGYENLŐSÉGE, BEFOGADÁSA** és **RÉSZVÉTELE** mentén határozza meg, melyről megállapítja, hogy számos tényezőtől függ: ilyenek a roma közösség létszáma és lakosságon belüli aránya, az országok gazdasági helyzete és a romákat érintő diszkrimináció és szegregáció mértéke.

Az új EU Roma Stratégia a következő javaslatokat fogalmazza meg a nemzeti intézkedések számára:

1. Törekvés az egyenlőségre a befogadásra irányuló szemléletet mellett
2. A romák politikai részvételének együttműködésen, bizalmon és a romák felhatalmazásán keresztül
3. A romák sokszínűségének megjelenítése
4. A „mainstreaming” (a roma ügyek általános megjelenítése horizontális szempontként) és a kifejezetten romákra, de nem csak romákra irányuló politikák összehangolása
5. Fejlődés a célok megfogalmazása, az adatgyűjtés, a monitorozás és a jelentések készítése terén

A következőkben az [Európa Tanács ajánlásaival](#) összhangban, e horizontális célok mentén mutatjuk be a PolRom projekt eredményeit és az ezek alapján megfogalmazott ajánlásokat.

A PolRom projekt céljai

A PolRom projektben öt európai ország (Magyarország, Szlovákia, Románia, Franciaország és Írország) szociálpszichológusai arra vállalkoztak, hogy segítsék a döntéshozók és gyakorló szakemberek munkáját a romaellenesség minél hatékonyabb visszaszorításában. Mindezt a diszkriminációt támogató aggasztó politikai folyamatok tették szükségessé, továbbá az, hogy sem az alulról szerveződő civil kezdeményezések, sem az állami szintű romaintegrációs programok nem veszik kellőképpen figyelembe a diszkrimináció-csökkentő intervenciók hatékonyságáról végzett több évtizednyi kutatás eredményeit, hogy mi működik, hogyan fejti ki a hatását, kiknél és milyen helyzetben várható, hogy hatékony lesz. Habár ennek a hiányosságnak számos oka van, az egyik legfontosabb akadály, hogy hiányzik e tudás szisztematikus alkalmazása a roma–nem roma viszonyokra. Az ajánlásaink az előítélet-csökkentő módszerek pszichológiai elméletein alapulnak, amelyeket a romaellenesség és a releváns társadalmi-politikai környezet figyelembe vételével fogalmaztunk meg.

A projekt módszerei

Három fő elemzési módszert használtunk mind az öt résztvevő országban.

1. Kérdőíves felmérést készítettünk országos reprezentatív mintán a többségi társadalom körében, hogy a romaellenesség, a politikai közbeszéd elfogadhatósága és a romákkal kapcsolatos viselkedési szándék kapcsolatát feltárjuk
2. A roma emberekkel kapcsolatos politikai közbeszédet elemeztük a 2018-as választási évben
3. A jelenleg működő diszkrimináció-csökkentő intervenciókat összegyűjtöttük és kiemeztük azzal a céllal, hogy ezekből jó gyakorlatokat emeljünk ki

A legfontosabb eredmények

A politikai közbeszéd elemzéséből azt tudtuk meg, hogy 2018-ban a politika rendkívül keveset foglalkozott roma embereket érintő ügyekkel Magyarországon, de aránylag kevés volt a politikai megnyilvánulás a többi vizsgált országban is. Fontos megemlíteni, hogy amennyiben ilyen hírek megjelentek, ezekben szinte sosem szólaltak meg roma emberek. Három fő ábrázolási módot azonosítottunk a romákat megjelenítő politikai üzenetekben (Kóczé és Rövid 2017-es tanulmányával összehangban):

1. A romákat kifejezetten negatív színben feltüntető ábrázolás, amely igazolja a hatóságok büntetőjogi beavatkozását és a kirekesztő bánásmódot
2. Ambivalens ábrázolásmód, amely a roma kisebbség helyzetét a bevándorlók helyzetéhez hasonlítja és miközben a romákat a saját nemzet részeként nagyobb befogadással mutatja be, mégis problémaként tekint rájuk
3. Egy ún. jóindulató rasszista megközelítés, amely hangsúlyozza a segítőkészség és a felemelés szükségességét, ugyanakkor megerősíti a romák alávett helyzetét.

A médiában megjelent politikai megnyilvánulások során a romák helyzetének strukturális, társadalmi okairól alig esik szó, és még a pozitív politikai üzenetek sem feltétlenül a befogadásról szólnak. A jelenről szóló beszámolókat teljesen levásztják a romákat diszkriminációjának és üldöztetésének történelmi háttéréről.

Az öt országban végzett reprezentatív felmérések alapján a romaellenesség három dimenzióban jelenik meg: (a) a **hagyományos negatív sztereotípiákkal** való egyetértésben, (b) abban a vélekedésben, hogy a romák **meg nem érdemelt előnyöket** élveznek, amely az előítélet és strukturális diszkrimináció tagadását jelenti, és (3) a **romák kulturális elismerésének a hiányában**.

A többségi társadalom tagjai körében a legjellemzőbb reakció a **közömbösség** volt a gyűlölettel vagy elfogadással szemben. Vagyis a többségi társadalom tagjai se nem kifejezetten fogadják el, se nem kifejezetten utasítják el azokat a kijelentéseket, amelyek a romaellenesség fent leírt három fő dimenzióját fejezik ki. A közömbösség abban is megnyilvánult, hogy rendkívül kevesen mutattak arra vonatkozó szándékot, hogy valamit tennének a romákért, akár a politikai jogaikért, akár valamilyen közvetlen segítségnyújtás vagy adományozás formájában. Ugyanakkor hasonlóan alacsony hajlandóság mutatkozott a kifejezetten ellenséges cselekvési formákra is.

Úgy tűnik, hogy a romaellenesség a politikai orientáción és a demográfiai változokon túlmutatóan határozza meg, hogy az emberek hogyan viszonyulnak a romákkal kapcsolatos egyes politikai üzenetekhez. A romákat támogató politikai üzenetet jobban támogatják azok, akikre alacsony romaellenesség volt jellemző, és ami még fontosabb, hogy ezek a politikai üzenetek fokozni tudták a romákat támogató cselekvési szándékot a körükben. Sajnos azonban ugyanilyen mintázat volt megfigyelhető az ellenséges politikai üzenetek esetén is. Vagyis az előítéletes személyek a gyűlöletkeltő politikai kijelentéseket elfogadhatóbbnak találták, és ezek fokozni tudták a romákkal ellenséges cselekvési szándékot is. Összességében ez azt jelenti, hogy a **politikai üzenetek** a romaellenesség egyéni különbségeire építve **képesek az embereket az üzenettel összhangban lévő cselekvésre motiválni**.

Az *anti-diszkriminációs intervenciók vizsgálata* a reprezentatív felmérés eredményeivel összhangban szintén azt erősítette, hogy a romaellenesség a legfőbb akadálya annak, hogy a romák és nem-romák kapcsolatában hosszútávú és fenntartható pozitív változás álljon be. A projekt alapú finanszírozás és a kiszámíthatatlanság, a civil és az állami szervezetek esetén is ellehetetleníti az olyan projektek megvalósítását, amelyek a mélyen beágyazott strukturális diszkrimináció megváltoztatására irányulnak.

A társadalmi változáshoz bizalomra és szolidaritásra van szükség, amelyek kiépítéséhez a hosszútávú elköteleződés elengedhetetlen. Több évtizednyi szociálpszichológiai kutatásokkal összhangban mi is azt találtuk, hogy a romaellenesség érzelmi aspektusait hatékonyabban meg lehet változtatni, mint a többségi társadalom sztereotípiáit. Az öt országban végzett kérdőíves felmérés eredményei alapján azoknak az intervencióknak lehet legnagyobb hatása, amelyek az **empátia növelését, és a fenyegetettség érzésének csökkenését** célozzák a többségi társadalomban.

A jó gyakorlatok azt mutatják, hogy azok tekinthetők eredményes és fenntartható intervencióknak, amelyek építenek a tudományos bizonyítékokra, ám azokat a helyi viszonyokra adaptálják és foglalkoznak a hosszútávú fenntarthatósággal. Ugyanakkor megalapozott konklúziókat azért szinte lehetetlen levonni, mivel az intervenciók hatékonyságának a mérése szinte minden esetben elmarad.

Ajánlások

A PolRom projekt olyan módon érinti az **egyenlőség** és **befogadás** kérdését, hogy azt vizsgálja a romaellenességgel kapcsolatos politikai üzenetek hogyan hatnak a viselkedést meghatározó társadalmi normákra, és mely intervenciók tudják hatékonyan csökkenteni a romaellenesség mértékét a társadalomban. A **részvétel** kérdéseit pedig annak kontextusában elemzi, hogy a politikai közbeszéd különböző megjelenési formái hogyan alakítják a roma emberek önrendelkezését és a nem roma, többségi társadalom fellépését a romák szövetségeseiként.

Hatékony intervenciókhoz szükség van a donorszervezetek, kutatók és gyakorlati szakemberek együttműködésére, de legalább ilyen fontos egy olyan politikai klíma, amely támogatja a romák egyenlőségét, befogadását és részvételét.

1. Egyenlőség

1.1 Küzdjünk a diszkrimináció mint a romaellenesség megnyilvánulása ellen

- A romaellenesség az előítélet egyik megjelenési formája, amelynek kognitív, érzelmi és viselkedési összetevői vannak. A kognitív összetevő (ahogyan az emberek a romákról gondolkoznak) megváltoztatása nagyobb kihívást jelent, mint az érzelmek és a viselkedés megváltoztatása, így nem reális cél minden kognitív szintű elutasítást, sztereotípiát megszüntetni.
- A többségi társadalom tagjainál a romaellenesség csökkentésének leghatékonyabb módszere, ha növeljük a roma emberekkel való együttérzést, és csökkentjük a romákkal kapcsolatban érzett fenyegetettséget.
- Bizonyos intervenciók hatékonyak lehetnek bizonyos személyek körében, de nem mindenkinél egyformán. Ugyanígy, bizonyos intervenciók működhetnek egyes helyzetekben, de nem mindenhol. Sőt lehetnek olyan intervenciók, amelyek a jószándék ellenére a romaellenességet akár fokozhatják is. Az intervenciók tervezésénél ezért figyelembe kell venni, hogy a tudományos eredmények alapján egy adott intervenció milyen feltételek mellett hatékony, és az alkalmazás során a hatékonyságot folyamatosan monitorozni kell hatáselemzés segítségével.

- A többségi társadalmat megcélzó érzékenyítő programokat megvalósító gyakorlati szakembereknek fel kell készülniük a nehézségekre és az esetleges ellenállásra, és figyelembe kell venniük a konkrét helyzetet és a tágabb társadalmi kontextust is. Reálisabb cél a semleges viszonyulást elmozdítani pozitív irányba, mint a kifejezetten ellenséges viszonyulást megváltoztatni.
- A hatásvizsgálat fontos része kell legyen az előítélet-csökkentésre fókuszáló pályázati kiírásoknak. A donorszervezetek felelőssége, hogy támogassák az intervenciók hatásvizsgálatát, ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a hosszútávú hatás és a fenntarthatóság mérése rendkívül nehéz.
- A romaellenesség más előítéletekhez viszonyítva számos európai országban társadalmilag elfogadott, különösen a kevésbé erős multikulturális értékekkel rendelkező Kelet-Közép-Európában. Ez azt a veszélyt rejti, hogy a romaellenesség a politikai mobilizáció eszközévé válhat. Továbbá ezek a normák jelentős hatással vannak a romaellenesség egyéni szintjére is. Ahhoz, hogy a romaellenesség csökkenjen a változásnak tehát több szinten, összehangoltan kell megtörténnie (a jogi szabályozásban, az oktatásban, a média reprezentációban, a munkaerőpiacon és a közösségi élet színterein).

1.2 Küzdjünk a gyűlöletbeszéd és gyűlöletbűncselekmények mint a romaellenesség megnyilvánulása ellen

- Fontos, hogy felismerjük és fellépjünk a közbeszédben megjelenő ellenséges és jóindulatú rasszizmus, az előítéletek tagadása, a romák stigmatizációja és az áldozathibáztatás ellen. A romaellenesség különböző - sokszor akár nehezen felismerhető - megnyilvánulásai olyan ellenséges társadalmi normákat alakítanak ki, amely megengedő a romaellenes megnyilvánulásokkal és diszkriminációval.
- Fontos szembe helyezkedni a romaellenes politikai mozgósítással, ellensúlyozni a populista politikai szereplők által használt téves információkat, és a hiteles információk terjesztésével küzdeni a téves információk és az ellenséges társas normák ellen.
- Meg kell adni a lehetőséget a roma embereknek, nőknek és férfiaknak egyaránt, hogy a roma ügyekkel kapcsolatos közbeszédet ők is formálhassák, és ne passzív szereplői legyenek az őket érintő ügyeknek.

- A ma jellemző problémákat a romákat érintő strukturális problémák tágabb történeti kontextusában fontos ábrázolni.

1.3 Bontsuk le a romákat érintő strukturális diszkriminációt, és küzdjünk a szegregáció minden formája ellen

- Fontos, hogy elsőbbséget élvezzenek a szisztematikusan felépített, intézményi szintű intervenciók, amelyek közvetlenül célozzák meg a strukturális problémákat, támogatást tudnak nyújtani a kisebb, egyéni szintű intervencióknak, biztosítják a szakértők képzését, lehetővé teszik a gyakori és pozitív élményekkel szolgáló csoportközi érintkezést a deszegregációs politikákon keresztül. Ezek megvalósítása a lakhatás, a munkaerőpiac, az egészségügy és az oktatás területén egyaránt szükséges. Ugyanakkor támogatni kell a kisebb, egyéni változást megcélzó intervenciókat is, mint például az innovatív iskolai módszerek és tantervek bevezetése.
- Az intervenciók során fontos figyelembe venni az egyéni és csoportszintű folyamatok összefüggéseit. Amikor egy program az egyéni kimenetelre fókuszál (pl. bizonyos készségek fejlesztésére) és nem veszi figyelembe azt, hogy a csoport-hovatartozás alapján az egyéni képességek nem lesznek elegendőek a változáshoz (pl. egy állás megszerzésében), akkor nem tudja elérni célját. A roma embereknek meg kell küzdenie a csoportjuk rossz hírével, azzal a kihívással, hogy legjobb esetben is kivételként tekintenek rájuk, és alábecsülik a kulturális örökségüket.
- Az intervenciók gyakran vagy csak a többségi társadalmat, vagy csak a romákat célozzák meg, ugyanakkor e programoknak mindkét közösségre hatása van. Az ilyen szándékolatlan hatásokra azonban érdemes felkészülni egy-egy program tervezésénél és megvalósításánál. Például egy a színvakság - vagyis az, hogy egy embert egyéni értékei és ne a csoport-hovatartozása alapján ítéljünk meg - pozitív változást hozhat a többségi társadalom körében, de hamis üzenetet közvetít a strukturális egyenlőtlenségekről. A színvak megközelítés növelheti az előítéletek tagadását is, amely ugyan hozhat rövid távon valamiféle harmóniát a romák és nem romák kapcsolatában, de csökkentheti a roma részvételt a társadalmi változásokért folytatott küzdelemben.

2. Befogadás

2.1 Fontos helyet biztosítani a romákkal kapcsolatos pozitív közbeszédnek is, amelyben a roma szerepmolleknek is kiemelkedő szerep jut. A médiában biztosítani kellene a helyet az olyan kezdeményezéseknek és eseményeknek, amelyek a roma közösség kulturális elismerését és autonómiáját kommunikálják. Fontos megmutatni az intervenciók roma közösségekre és a társadalom egészére való pozitív hatását is.

- Küzdeni kell a romákkal kapcsolatos téves információk ellen az oktatás, a média, a művészetek, kultúra és történelem területén, amelyhez akár olyan mediátorok is bevonhatók, akik képesek a különböző csoportok igényeit hatékonyan kommunikálni.
- Az oktatási és médiához köthető intézményeknek az európai és magyar történelem és kultúra részeként kellene bemutatni a roma történelmet, kultúrát és nyelvet, beleértve a roma Holokausztról való megemlékezést.
- Kifejezetten káros a roma embereket érő erőszakot elszigetelt eseményekként bemutatni. Ehelyett láthatóvá kell tenni, hogy a romák elleni erőszak, ahogy a George Floyd elleni rendőri erőszak is, a romákat érő strukturális hátrányokba, az üldöztetés és dehumanizáció történetébe ágyazódik be.
- Olyan narratívákat érdemes bemutatni a roma emberekről, férfiakról, nőkről és gyerekekről, amelyek növelik az együttérzést és csökkentik a fenyegettség érzését velük kapcsolatban, ugyanis ezek tudják a leghatékonyabban mozgósítani a többségi társadalom tagjait a szolidaritás kifejezésére és a diszkrimináció elleni küzdelemre.
- Támogatni kell a közösségek közötti kommunikációt és a kultúrák közötti tanulási lehetőségeket, hogy fellépjünk a mélyen gyökerező negatív sztereotípiák ellen.
- Az intervenciókban rendkívül hasznos a közösségfejlesztő megközelítés, amely a roma és nem roma közösségek bevonásával fenntartható változást tesz lehetővé.

- Az érzékenyítő tréningeket minden olyan munkavállaló számára elérhetővé kell tenni, aki gyakran lép kapcsolatba roma emberekkel (szociális munkások, egészségügyi dolgozók, pedagógusok, ügyintézők, önkéntesek, stb.).

3. Részvétel

- Kiemelkedő cél a bizalom kiépítése különböző közösségek és csoportok képviselői között az ismeretek átadásán, a tudatosság növelésén keresztül, az érintett csoportok tagjainak bevonásával, a kommunikáció fejlesztésével, akár roma és nem roma mediátorok bevonásával.
- Országos és helyi szinten is létre kell hozni olyan roma platformokat, amelyek a közösségek közötti szolidaritás növelését tűzik ki célul. Ezek a platformok lehetővé tennék, hogy felületet kapjanak a romák befogadását és egyenlőségét támogató vélemények, ellensúlyozva a sokkal nagyobb teret kapó negatív megjelenítést. A platformok egyúttal a nyomásgyakorlás eszközeivé is válhatnak így alakítva a romákat érintő narratívákat.
- Egy-egy intervenció tervezésénél figyelembe kell venni az általános pszichológiai folyamatokat, amelyek meghatározzák, hogy mitől alakulnak ki az előítéletek és hogyan küzdhetők le, ugyanakkor az intervenciókat adaptálni kell az adott helyzetre, és nem érdemes a jó gyakorlatokat megfontolás nélkül alkalmazni. Ebben az adaptálási folyamatban a roma embereknek és a konkrét célcsoportnak aktív szerepet kell biztosítani, ezzel garantálva azt, hogy az intervenciók maguk ne feltételezésekre és sztereotípiákra épüljen.
- Az intervenciók során is fontos reflektálni a társadalmon belüli hatalmi viszonyokra, amely a romákat gyakran egy alárendelt, marginalizált és passzív státuszba helyezi. A roma emberek (férfiak, nők és gyerekek) ne csupán az intervenció befogadói legyenek, hanem vegyenek részt annak kidolgozásában és működtetésében, az egyeztetési folyamatokban és az intervencióra való reflexióban, annak fenntartható kivitelezésben is.

További információkért, kérjük keresse fel honlapunkat: www.polrom.eu
vagy forduljon a kutatás vezetőjéhez, Kende Annához: kende.anna@ppk.elte.hu.

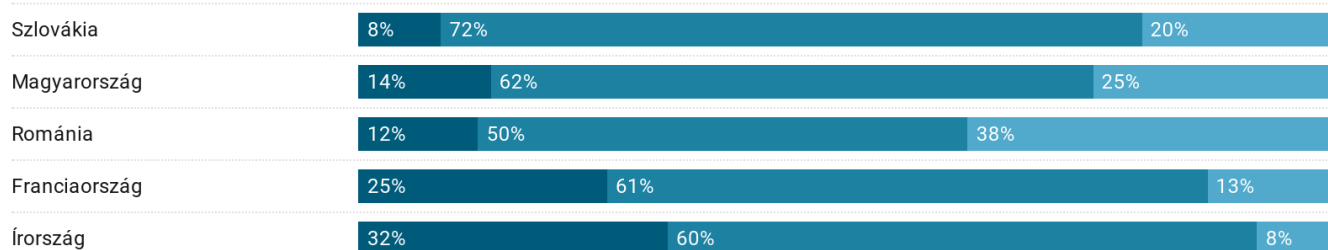

Melléklet

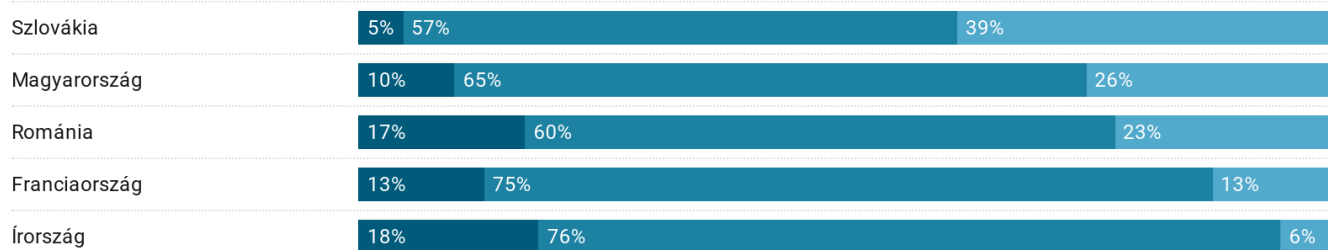
Romaellenesség

■ inkább nem ért egyet ■ semleges ■ inkább egyetért

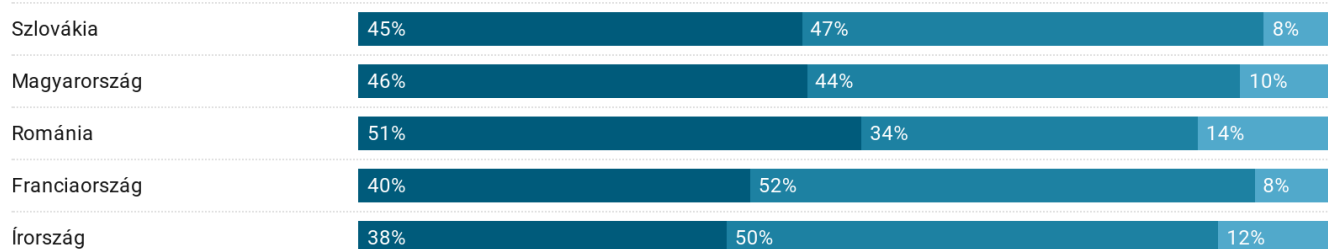
Egyetértés a negatív sztereotípiákkal

Meg nem érdemelt előnyök

Kulturális elismerés hiánya

Romákat támogató viselkedés

inkább nem ért egyet semleges inkább egyetért

Szlovákia

Magyarország

Románia

Franciaország

Írország

Created with Datawrapper

Romaellenes viselkedés

inkább nem ért egyet semleges inkább egyetért

Szlovákia

Magyarország

Románia

Franciaország

Írország

Created with Datawrapper